

IQTISODIY SIKL VA UNING MODELLARI

Umirov A.T.

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti "Iqtisodiy xavfsizlik" kafedrasida dotsenti, PhD

Sharopov A.A.

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti BIA 70 Guruh talabasi

Takidlash joizki, ishlab chiqarish, bandlilik va inflyatsiya darajasining davriy tebranishga iqtisodiy davr (tsikl)lar deyiladi. Iqtisodiyotning davriy rivojlanish. Texnika va texnologiyalarda ro'y beradigan o'zgarishlar siyosiy va tasodifiy hodisalar yalpi xarajatlar miqdori.

Iqtisodiy tsikl - bu iqtisodiyot sohasidagi ekonomik jarayonlarni tahrirlab chiqaradigan tuzatuvchi mohiyat. U, bir qancha yillik davrda iqtisodiy faoliyatning o'zgarishi va kupayib borishi jarayonlarini ifodalaydi. Iqtisodiy tsiklning asosiy ko'rsatuvchilari o'zgarish va ehtiyojlarning o'zgarishi va uni radikal o'zgarishi bo'g'i bilan mustahkamlanadi. Iqtisodiy tsiklning ikkita asosiy fazasi mavjud: bo'ylab kengayish va aralashtirish. Iqtisodiy tsiklning tizimi va ayrim modellari faol sotsial iqtisodiyotda sezilarli, shuningdek, iqtisodiy tsikllarni, sezilarli binolarni va sarmoyalarni tahrirlash uchun zarur bo'lgan texnologiyalarni tahrirlab chiqishda ishlatiladi.

Har bir davrda va makonda amal qilayotgan iqtisodiy munosabatlar majmuasi - iqtisodiyotni tashkil qilish shakllari, xo'jalik mexanizmi va iqtisodiy muassasalar bilan birgalikda iqtisodiy tizimni tashkil qiladi. Iqtisodiy nazariyada ko'pincha iqtisodiy tizim tushunchasini ishlab chiqaruvchi kuchlarning rivojlanish darajasi bilan bog'lab turkumlashga harakat qilinadi.

Iqtisodiy tebranishlarga ta'sir etuvchi omillar:

Ishchi kuchi yoki iqtisodiy faol aholi deganda mehnatga layoqatli yoshdagi ishlayotgan va ishsiz yurgan (faol ish qidirayotgan) aholining umumiy soni tushuniladi.

Ishsizlar – bu, ishchi kuchining bir qismi bo'lib, ijtimoiy ishlab chiqarishda band bo'lmagan, lekin ishlashni xohlovchi va faol ish qidirayotgan aholidir. Ishsizlik darajasi deb ishsizlarni ishchi kuchi soniga (% hisobidagi) nisbatiga aytiladi va uni quyidagi formula bilan aniqlash mumkin:

Barcha mavjud resurslardan to'liq foydalanish yoki ishsizlikning tabiiy darajasi holatida iqtisodiyotdayaratilishi mumkin bo'lgan mahsulot hajmini iqtisodiyotning ishlab chiqarish potentsiali deb ataladi.

Potensial YaIM deganda mamlakatdagi ishlab chiqarish resurslaridan to'liq foydalanilgan sharoitda mumkin bo'lgan ishlab chiqarish hajmi tushuniladi.

Agar ishsizlikning haqiqiy darajasi uning tabiiy darajasidan bir foizga oshib ketsa, ya'ni davriy ishsizlik foizni tashkil etsa milliy iqtisodiyot YaIMni ikki yarim foizga kam yaratadi. YaIMning pastroq darajasi o'z navbatida, ishlab chiqarishda qatnashuvchilar daromadlarining nisbatan kamroq bo'lishini va iqtisodiyotning kelgusi taraqqiyotini investitsiyalash imkoniyatlari qisqarishini bildiradi. Bu konun OUKEN qonuni deyiladi. Ouken qonunini formulada quyidagicha tasvirlash mumkin: $Ishsizlik\ darajasi = (ishsizlar\ soni / ishchi\ kuchi\ soni) \times 100$

Jahon moliyaviy iqtisodiy inqirozining namoyon bo'lish shakllari:

- Moliyaviy bozorlarning beqarorligi
- Kreditlarning qisqartirilishi va iste'molning pasayishi
- Ishlab chiqarish va eksportning qisqarishi
- Ishsizlikning o'sishi

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

15-APREL

ANDIJON, 2024

Shu asosda dunyodagi rivojlangan mamlakatlar iqtisodiy tizimining uchta nusxasiga kiritiladi: an'anaviy iqtisodiyot, ma'muriy buyruqbozlik iqtisodiyoti va bozor iqtisodiyoti tizimlari. An'anaviy iqtisodiyot - deyarli hamma mamlakatlar bosib o'tgan tarixiy tizimdir. U hozirgi davrda ham ko'plab iqtisodiy jihatdan kam rivojlangan mamlakatlarda mavjud bo'lib, ularda urf-odatlar, udumlarga, an'analarga asoslangan iqtisodiy jarayonlarga amal qiladi. Ularda natural yoki mayda tovar xo'jaligi hukmron bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, Iqtisodiy tsikl va uning modellari iqtisodiyotning faoliyatini tahlil qilishda va davlat siyosatini shakllantirishda yordam beradi. Iqtisodiy tsiklning tahlil qilish yordamida, davlatlar iqtisodiyot sirtlarini sarmoya va ishlab chiqarishni kengaytirish va xavfni kamaytirish uchun qanday siyosat jarayonlarini rivojlantirishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Erkin Egamberdiyev "Mikroiqtisodiyot". T.: ILM ZIYO, 2014.
2. Bakiyeva I.A., Xo'jayev H.S., Muxitdinova M.S., Fayziev SH.SH.
3. "Mikroiqtisodiyot" o'quv qo'llanma. T: "O'FMJN", 2017.
4. N.Gregory Mankiw. Principles of Mikroekonomics. 5 edition. 2008. 519 pages.
5. Mankiw N.Gregori. Macroeconomics. 7-th edition. Harvard University. NY.: Worth Publuthers, 2010. -602 b.
6. Menkyu N.G. Printsipi makroekonomiki: 5-e izd./Per.s ang. - SPb.: Piter, 2012. -544 s.